

**ALTIN SEKTÖRÜNDE ELEKTRONİK TİCARET İŞLEMLERİ VE
FIKHÎ DEĞERLENDİRMESİ**

Electronic Trade Transactions in the Gold Sector and Its Fiqh Evaluation

YUSUF ERDEM GEZGİN

Doç. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı
Karaman Türkiye

Karamanoğlu Mehmetbey University Faculty of Islamic Sciences Department of Islamic Law
Karaman Turkey

yegezgin@gmail.com

orcid.org/0000-0002-0221-8965

MAKALE BİLGİSİ / ARTICLE INFORMATION

Makale Türü /Article Types: Research Article

Geliş Tarihi /Received: 26 Ocak 2022

Kabul Tarihi/Accepted: 12 Nisan2022

Yayın Tarihi/Published: 30 Haziran 2022

Doi: <https://doi.org/10.14395/hid.1063249>

ATIF/CITE AS:

Gezgin, Yusuf Erdem, "Altın Sektöründe Elektronik Ticaret İşlemleri ve Fikhî Değerlendirmesi", Hitit İlahiyat Dergisi, (Haziran/June 2022) 21/1, 259-280

İNTİHAL/PLAGIARISM:

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Copyright © Published by Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Hitit University Divinity Faculty,

Çorum, Turkey. All rights reserved.

ELECTRONIC TRADE TRANSACTIONS IN THE GOLD SECTOR AND ITS FIQH EVALUATION

Abstract

Trade reflects the relations of individuals in social life and provides information about the development processes of society. According to the commercial life, information is obtained about the socio-economic, socio-cultural structure of that society and, accordingly, the legal developments. Therefore, it is necessary to review the known and applied issues related to commercial law. Electronic commerce stands out as an entirely important example in this perspective.

Electronic commerce or buying and selling transactions conducted via the internet, is one of the indispensable forms of shopping in the modern era. Briefly, e-commerce is actively used in the supply of many products that individuals need in parallel with the widespread usage of the internet. . In the electronic environment, securities in the form of investment vehicles and jewellery are offered for sale in addition to electronic items, clothing, food, and cleaning products to be used in daily life. E-commerce has a very different structure compared to face-to-face shopping, such as the meeting of the shopping parties in the virtual environment and the delivery of the subject and price of the contract to the parties after a certain period of time. In this context, the parties can recognize the product subject to the contract within the framework of the information declared by the seller. Thus, commercial law has determined rules suitable for the structure of shopping carried out in electronic environments.

When compared to other movable and immovable goods, the subject of gold, which is precious in essence, to e-commerce occurs at a later time. The fact that e-commerce has become a more functional and reliable structure naturally favors the sale of gold through this channel. Thus, Muslims are concerned about issues resulting from both the structure of e-commerce and the legal nature of gold. At the beginning of these problems, the legal nature of gold is money and it is necessary to exchange it within the framework of the spending contract. This opinion of the majority of the classical period jurists and the majority of contemporary Islamic jurists was adopted in the study and evaluations were made accordingly. According to this opinion, it is considered problematic to adhere to the rules of the consumption contract in gold transactions in the electronic environment. Within the framework of this basic starting point and different views on details, our research aimed to evaluate the electronic commerce of the gold sector.

Jewellers, or the gold industry more generally, seek to sell in a virtual environment as well as in person. They not only sell through their own social media accounts and websites but also through intermediary platforms where a large number of products are offered for sale at the same time, known as marketplaces. Since the asset subject to sale is gold, it is seen that there are different applications within its internal structure. It is the subject of this study whether the terms of the contract of consumption are fulfilled within the context of these various applications. Additionally, another important issue in fiqh evaluations is the methods used in the payments made by the customer to the gold seller company and the way the company delivers the gold products subject to sale to the customer. All these details have been declared in our research.

Gold is now used as a financial instrument in the over-the-counter, money, and capital markets. Producers (mines, refineries, mints and workshops), intermediaries (wholesalers and handbags) and jewellers/exchangers who sell gold retail in the over-the-counter markets are all included in the term “gold sector” used in the title of our study. In this sense, the transactions of establishments that sell gold through electronic commerce will be included in the study, taking into account the production stages of gold and the exchanges realized at these stages. Furthermore, gold trades in money and capital markets will not be considered directly as electronic gold trade. However, the Jeweller’s Gold Valuation System (KAD-SIS), which is one of the joint transactions of over-the-counter and financial market aspects, has been particularly examined.

The study’s sources are divided into two sections, one dealing with the system’s functioning and the other with fiqh evaluation. Information about the operation was obtained from the e-commerce web pages of the sector representatives and the face-to-face interviews. In the fiqh sense, different sects have been utilized rather than a sectarian system. The sources associated with the operation were compared among themselves and the information obtained was provided. Thus, it is aimed to reveal fiqh evaluations accurately. This approach aims to guide both business representatives and taxpayers who have religious sensitivities and decide to buy gold through e-commerce. Therefore, the permissible and illegal forms of gold exchanges made with modern tools such as e-commerce and KAD-SIS were presented to the researchers.

Keywords: Islamic Law, Gold, Jewellery, Electronic Commerce, Bank Cards

ALTIN SEKTÖRÜNDE ELEKTRONİK TİCARET İŞLEMLERİ VE FİKHÎ DEĞERLENDİRMESİ^{1*}

Öz

Ticaret, toplumsal hayatta bireylerin ilişkilerini yansıtmakta ve toplumun gelişim süreçleri hakkında bilgiler vermektedir. Ticari hayata göre o toplumun sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapısı ve buna göre hukuki gelişmişlikleri hakkında bilgi edinilmektedir. Bu nedenle ticaret hukukuyla ilgili bilinen ve tatbik edilen hususların yeniden gözden geçirilmesi zaruridir. İşte bu kapsamda elektronik ticaret oldukça önemli bir örnek olarak hukukçuların önünde durmaktadır.

Elektronik ortamda yapılan alım-satım işlemlerini ifade eden elektronik ticaret, modern dönemin vazgeçilmez alışveriş şekillerindedir. Kısa adıyla e-ticaret, internetin yaygın kullanımına paralel olarak bireylerin ihtiyaç duyduğu birçok şeyin temininde aktif şekilde kullanılmaktadır. Günlük hayatta kullanılacak elektronik eşyalar, giyim, gıda ve temizlik ürünlerinin yanı sıra yatırım aracı ve ziynet eşyası şeklindeki menkul kıymetlerin elektronik ortamda satışa sunulduğu görülmektedir. E-ticaret; alışveriş taraflarının sanal ortamda bir araya gelmeleri, akdin konusunun ve bedelinin taraflara belirli bir süre sonra ulaşması gibi yüz yüze yapılan alışverişlere göre oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Bu kapsamda taraflar akde konu olan ürünü satıcının beyan ettiği bilgiler çerçevesinde tanıyabilmektedir. Dolayısıyla hem satıcı hem de alıcı bu beyanlara kayıtlı kalmak durumundadırlar. Böyle olunca ticaret hukuku, elektronik ortamlarda icra edilen alışverişlerin yapısına uygun kurallar belirlemiştir.

Özü itibariyle kıymetli olan altının e-ticarete konu edilmesi diğer menkul ve gayrimenkul eşyalara göre daha geç bir döneme denk gelmektedir. Tabiatıyla e-ticaretin daha işlevsel ve güvenilir yapı halini alması altının bu mecra aracılığıyla satışa sunulmasını kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla Müslümanların gündemine hem e-ticaretin yapısından kaynaklanan hem de altının fikhî mahiyeti kaynaklı problemler gelmiştir. Bu problemlerin başında altının hukuki mahiyetinin para olması ve sarf akdi çerçevesinde mübadele edilme zarureti gelmektedir. Klasik dönem fakihlerinin cumhuru ve çağdaş dönem İslam hukukçularının çoğunluğunun bu kanaati çalışmada benimsenmiş ve buna göre değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kanaate göre elektronik ortamdaki altın işlemlerinde sarf akdinin kurallarına bağlı kalmak

¹ Makalemiz daha önce tarafımızdan hazırlanan doktora çalışmasının ilgili bölümünün güncellenmesi ve geliştirilmesi neticesinde hazırlanmıştır. Bk. Yusuf Erdem Gezgin, *Fikhî Açından Altın Mübadele İşlemleri* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019), 236-247; Yusuf Erdem Gezgin, *Altın Mübadele İşlemleri: İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme*, ed. Necmettin Kızılkaya (İstanbul: İktisat Yayınları, 2020), 267-279.

ise problemleri görülmektedir. İşte bu temel hareket noktası ve detaylardaki farklı görüşler çerçevesinde araştırmamız altın sektörünün elektronik ticaretlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Kuyumcular yahut daha genel adıyla altın sektörü yüz yüze altın ticaretlerinin yanı sıra sanal ortamda da satış yapmayı istemektedirler. Bu kapsamda kendi sosyal medya hesapları, web siteleri aracılığıyla satış yaptıkları gibi pazaryeri adıyla bilinen birçok ürünün aynı anda satışa sunulduğu aracı platformları da kullanmaktadır. Satışa konu edilen varlık altın olduğu için kendi iç yapısı içerisinde farklı uygulamaların olduğu görülmektedir. İşte bu farklı uygulamalar çerçevesinde sarf akdinin şartlarının ifa edilip edilmediği bu çalışmada konu edilmiştir. Ayrıca fikhî değerlendirmelerde önem arz eden bir diğer husus müşterinin altın satıcısı firmaya yaptığı ödemelerde kullanılan yöntemler ve firmanın satışa konu olan altın ürünlerini müşteriye teslim şekilleridir. İşte araştırmamızda bu detayların tamamı beyan edilmiştir.

Günümüzde altın tezgahüstü, para ve sermaye piyasalarında finansal bir unsur olarak yer almaktadır. Çalışmamızın başlığında ifade edilen "altın sektörü" tabiri, tezgahüstü piyasalarda her çeşit altının ticaretini yapan üreticileri (madenler, rafineriler, darphane ve atölyeciler), aracıları (toptancılar ve çantacılar) ve perakende altın satışı yapan kuyumcuları/sarrafları kapsamaktadır. Bu manada elektronik ticaretle altın satışı yapan kuruluşların işlemleri, altının üretim aşamalarıyla ve bu aşamalarda gerçekleştirilen mübadeleler de dikkate alınmak suretiyle çalışmaya dâhil edilecektir. Ayrıca para ve sermaye piyasalarındaki altın işlemleri doğrudan elektronik altın ticareti olarak nitelenemeyeceği için kapsam dışı tutulacaktır. Ancak tezgahüstü piyasalarla finansal piyasa unsurlarının ortak işlemlerinden Kuyumcu Altın Değerleme Sistemi (KAD-SİS) özellikle incelenmiştir.

Çalışmaya zemin teşkil edecek kaynaklar sistemin işleyişi ve fikhî değerlendirmesiyle ilgili olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. İşleyiş ile ilgili olmak üzere sektör temsilcilerinin e-ticaret web sayfaları ve yüz yüze yapılan görüşmelerden bilgiler elde edilmiştir. Fikhî manada ise bir mezhep sistematiğinden ziyade farklı mezheplerden istifade edilmiştir. İşleyiş ile ilgili kaynaklar kendi içlerinde mukayese edilmiş, elde edilen bilgilerin sağlanması yapılmıştır. Böylelikle fikhî değerlendirmelerin isabetli bir şekilde ortaya çıkması hedeflenmiştir. Bu manada hem sektör temsilcilerinden hem de e-ticaret yoluyla altın temini yoluna giden ve dinî hassasiyeti olan mükelleflere yol gösterilmek amaçlanmıştır. Neticede e-ticaret ve KAD-SİS gibi modern araçlarla yapılan altın mübadelelerinin caiz olan ve olmayan şekilleri araştırmacılara sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Altın, Kuyumculuk, Elektronik Ticaret, Banka Kartları

Giriş

Ticaret, toplumsal hayatta bireylerin ilişkilerini yansıtır ve toplumun gelişim süreçleri hakkında bilgiler verir. Ticari hayata göre o toplumun sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapısı ve buna göre hukuki gelişmişlikleri hakkında bilgi edinilmektedir. Bu nedenle ticaret hukukuyla ilgili bilinen ve tatbik edilen hususların yeniden gözden geçirilmesini zaruridir. İşte bu kapsamda elektronik ticaret oldukça önemli bir örnek olarak hukukçuların önünde durmaktadır.

Elektronik ortamda yapılan alım-satım işlemlerini ifade eden² elektronik ticaret, modern dönemin vazgeçilmez alışveriş şekillerindedir. Kısa adıyla e-ticaret, internetin yaygın kullanımına paralel olarak bireylerin ihtiyaç duyduğu birçok şeyin temininde aktif şekilde kullanılmaktadır. Günlük hayatta kullanılacak elektronik eşyalar, giyim, gıda ve temizlik ürünlerinin yanı sıra yatırım aracı ve ziynet eşyası şeklindeki menkul kıymetlerin elektronik ortamda satışa sunulduğu görülmektedir. E-ticaret; alışveriş taraflarının sanal ortamda bir araya gelmeleri, akdin konusunun ve bedelinin taraflara belirli bir süre sonra ulaşması gibi yüz yüze yapılan alışverişlere göre oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Bu kapsamda taraflar akde konu olan ürünü satıcının beyan ettiği bilgiler çerçevesinde tanıyabilmektedir. Dolayısıyla hem satıcı hem de alıcı bu beyanlara kayıtlı kalmak durumundadırlar. Böyle olunca ticaret hukuku, elektronik ortamlarda icra edilen alışverişlerin yapısına uygun kurallar belirlemiştir.

Özü itibarıyla kıymetli olan altının e-ticarete konu edilmesi diğer menkul ve gayrimenkul eşyalara göre daha geç bir döneme denk gelmektedir. Tabiatıyla e-ticaretin daha işlevsel ve güvenilir bir yapı halini alması altının bu mecra aracılığıyla satışa sunulmasını kolaylaştırmaktadır. Altın ticaretinin bu şekilde e-ticaret yoluyla yaygınlaşması dolayısıyla hem e-ticaretin yapısından kaynaklanan hem de altının fikhî mahiyeti kaynaklı problemler Müslümanların gündemine gelmiştir. Bu problemlerin başında altının hukuki mahiyetinin para olması ve sarf akdi çerçevesinde mübadele edilme zarureti gelmektedir. Bu çalışmada klasik dönem fakihlerinin cumhuru ve çağdaş dönem İslam hukukçularının çoğunluğunun bu kanaati benimsenecek ve buna göre değerlendirmeler yapılacaktır. Bu kanaate göre, elektronik ortamdaki altın işlemlerinde sarf akdinin kurallarına bağlı kalmak ise problemleri görülmektedir. İşte bu temel hareket noktası ve detaylardaki

² Ahmet Bayraktar, İslam Hukuku Açısından E-Ticaret (Ankara: Fecr Yayınları, 2017), 76.

farklı görüşler çerçevesinde araştırmamız altın sektörünün elektronik ticaretlerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Günümüzde altın tezgahüstü, para ve sermaye piyasalarında finansal bir unsur olarak yer almaktadır. Çalışmamızın başlığında ifade edilen “altın sektörü” tabiri, tezgahüstü piyasalarda her çeşit altının ticaretinin yapan üreticileri (madenler, rafineriler, darphane ve atölyeciler), aracıları (toptancılar ve çantacılar) ve perakende altın satışı yapan kuyumcuları/sarrafları kapsamaktadır. Bu manada, elektronik ticaretle altın satışı yapan kuruluşların işlemleri, altının üretim aşamalarıyla ve bu aşamalardaki gerçekleştirilen mübadeleler de dikkate alınmak suretiyle çalışmaya dâhil edilecektir. Ayrıca para ve sermaye piyasalarındaki altın işlemleri ise doğrudan elektronik altın ticareti olarak nitelenemeyeceği için kapsam dışı tutulacaktır. Ancak tezgahüstü piyasalarla finansal piyasa unsurlarının ortak işlemlerinden Kuyumcu Altın Değerleme Sistemi (KAD-SİS) özellikle incelenecektir.

Bu aşamada, bir hususa işaret etmek isabetli olacaktır. Makalemiz daha önce tarafımızdan hazırlanan doktora çalışmasının ilgili bölümünün (“Elektronik Ortamda Altın Satışı” ile “Banka Kartları, Havale ve EFT ile Altın Satışı” başlıkları)³ güncellenmesi ve geliştirilmesi neticesinde hazırlanmıştır. Doktora çalışmamızda ele alınan “E-ticaret Vadeli Altın İşlemleri” başlığı altında değerlendirmeye alınan elektronik ortamda altın satışları ve bununla doğrudan ilgili olan banka kartlarıyla yapılan altın satışlarının o günkü durumu incelenmişti. Ancak ilgili işlemlerin ayrıntılarında birtakım eksikliklerin olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca yastık altı altınların finansal piyasalar aracılığıyla ekonomiye kazandırılması hedefinin gerçekleştirilmesi için Hazine ve Maliye Bakanlığı ile kuyumcuların ortak işlemlerinden KAD-SİS uygulaması da bu çalışmamızda etraflıca değerlendirilecektir.

Konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar hakkında da kısa bir değerlendirme yapacak olursak şunları ifade etmemiz gerekir:

M. Hadi Turan tarafından kaleme alınan “İslam Hukukuna Göre Sarf Akdinde Banka Kartlarının Kullanımı” adlı çalışma genellikle sarf akdinde kabz ve banka kartlarıyla kuyumculardan yüz yüze yapılan altın satışları üzerine yoğunlaşmıştır.⁴ Kabz eksenli değerlendirmeler neticesinde çalışma, banka kartlarıyla sarf akdi yapmanın meşru olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu kapsamda makalenin kapsamının ve değerlendirmelerinin sınırlı olduğu ifade edilmelidir.

³ Gezgin, *Fikihî Açından Altın Mübadele İşlemleri*, 236-247; Gezgin, *Altın Mübadele İşlemleri*, 268-279.

⁴ M. Hadi Turan, “İslam Hukukuna Göre Sarf Akdinde Banka Kartlarının Kullanımı”, *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 9/2 (2017), 823-838.

Şevket Topal ve öğrencisi Önder Arık tarafından kaleme alınan makalede ise aynı şekilde ödeme yöntemleri dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır.⁵ Buna mukabil aracı kuruluşların teslim yöntemleri, kargo, kurye gibi kuruluşların konumuyla ilgili değerlendirmeler sınırlı olup, KAD-SİS uygulaması ise ihmal edilmiştir.

1. Altın Sektöründe Elektronik Ticaret İşlemleri

Altın sektöründe elektronik ticaret uygulamaları klasik ticaret yöntemlerine göre yeni uygulamalardan olup günden güne yaygınlaşmaktadır. Elektronik ortamda altın satımıyla kastedilen internet üzerinden icra edilen tarafların farklı ortamlarda bulunduğu online altın mübadeleleridir. Altın rafinerileri, atölyeciler ve kuyumcular elektronik ortamda altın satımı yapmaktadırlar. Bunlar satışlarını hem kurumsal web sayfaları üzerinden hem de pazaryeri adıyla bilinen alışveriş sayfaları gibi geniş ürün yelpazesine sahip sayfalardan da yapabilmektedirler. Tabiatıyla her iki şekilde yapılan işlemleri ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Ancak gerçekleştirilen işlemlerin ortak noktalarının önce zikredilmesi, sonrasında farklılıklara değinilmesi isabetli olacaktır.

Elektronik ortamda altın satışları şöyle icra edilir: Müşteri satıcının web sayfasından görüp beğendiği ürünü sipariş eder ve ücretini ya banka aracılığıyla ya da kapıda ödeme yöntemiyle, sitede belirtilen güncel kur üzerinden öder. Tabiatıyla ödeme banka kartları veya banka havalesiyle de (EFT ve havale) yapılabilir. Satıcı ise sipariş verilen ürünün gönderiminde sigortalı bir kargo/kuryeden yardım almaktadır. Alışveriş, aracı bir site vasıtasıyla yapıyorsa müşteriden tahsil edilen ücret, ürün teslimine kadar aracı site tarafından bloke edilir. Kargo/kurye şirketi tarafından ürünün müşteriye teslim edildiği bilgisi akabinde ürün bedeli satıcıya nakledilir. Şayet alışveriş satıcı firmanın kurumsal web sayfası üzerinden yapılırsa ürün bedeli banka tarafından satıcının hesabına geçirilir.⁶ Kimi firmalar altın satışlarında kur dalgalanması nedeniyle iade hakkının olmadığını müşteriye ifade ederler.⁷ Ancak 'Mesafeli Satış Sözleşmesi' yönetmeliğine göre müşteri herhangi bir sebep göstermeksizin teslimat sonrası 14 gün içerisinde aldığı ürünü iade edebilmektedir.⁸ Müşterinin altın bedelini ödeme şekillerine müstakil değerlendirme yapılması gereklidir. Şu kadar var ki sanal ortamda

⁵ Şevket Topal - Önder Arık, "Elektronik Transfer Sistemleri Aracılığıyla Yapılan Altın Alım Satım İşlemleri", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2021), 15-36.

⁶ Bayraktar, İslam Hukuku Açısından E-Ticaret, 191.

⁷ Gram Altın, "Garanti ve İade Koşulları" (Erişim 25 Eylül 2021).

⁸ Resmi Gazete, Mesafeli Satış Sözleşmesi Yönetmeliği (Mesafeli Satış Sözleşmesi Yönetmeliği), 29188 (27 Kasım 2014), Madde No. 12/1. Bazı ürünlerde cayma hakkı istisnası bulunmaktadır. Buna göre "Fiyatı finansal piyasalardaki dalgalanmalara bağlı olarak değişen ve satıcı veya sağlayıcının kontrolünde olmayan mal veya hizmetlere ilişkin sözleşmeler." Detaylar için bk. Madde No. 15/1-a.

altın satışının, yüz yüze ancak bankaların aracı kılındığı altın alışverişlerden farklı olduğu belirtilmelidir. Pazaryeri yönteminin, kuyumcuların kendi web sayfalarından yaptıkları satışlardan en önemli farkı; altın bedeli direk satışlarda doğrudan kuyumcunun hesabına aktarılırken pazaryeri platformlarında ürün bedeli ilgili aracı kurum tarafından belirli bir süre bloke edilmektedir. Bu süre 7-21 gün arasında değişmektedir.

Elektronik altın ticaretiyle ilgili bu bilgilerden sonra fikhî değerlendirmeler ödeme yöntemlerine göre müstakil başlıklarda yapılacaktır. Bu çerçevede sarf akdinde kabz ve vekalet konuları da gündeme gelecektir ki esasında bu iki husus elektronik altın ticaretiyle ilgili oldukça önemli iki problemdir. Elektronik ortamda altın satımıyla ilgili günümüz İslam hukukçularının görüşleri sınırlı olmakla birlikte⁹ altın mübadelesi dışında genel olarak elektronik ortamda gerçekleştirilen alışverişlerin cevazı ve adem-i cevazı yönünde görüşler bulunmaktadır.¹⁰ Ödeme yöntemlerindeki farklılığa bakmaksızın elektronik ortamdaki altın satışlarının “yeden bi yedin” kuralının literal/lafzî yorumunu esas alan anlayışın bu akdin caiz olduğunu beyan etmeyeceği açıktır. Dolayısıyla çalışmada ödeme yöntemlerine göre elektronik ortamdaki altın satışları değerlendirilecektir.

1. 1. Banka Kartları, Havale ve EFT ile Ödeme

Modern çağda bireyler alışverişlerinde fiziki paradan daha çok banka kartları kullanmaktadırlar. Güvenlik, kolaylık ve vadeli ödeme gibi farklı saiklerle başvuru olan bu ödeme yöntemleri elektronikten giyime, beslenmeden seyahate kadar farklı sektörlerde çokça görülmektedir. Altın sektörü de bankaları, bir ödeme/taahhüt yöntemi olarak tercih etmektedirler. Bankaların aracılık ettiği ödeme araçları; banka kartları, banka havalesi ve Elektronik Fon Transferi/EFT'dir. Tabii olarak modern dönemde ilgili ödeme yöntemlerinin kullanımı hakkında bir takım fikhî tartışmalar yapılmıştır. Biz ise bu tartışmalara girmeden ifade edilen yöntemlerin caiz olduğu yönündeki kanaati¹¹ esas alarak konuyu değerlendireceğiz.

⁹ Bayraktar, İslam Hukuku Açısından E-Ticaret, 158-161; Turan, “İslam Hukukuna Göre Sarf Akdinde Banka Kartlarının Kullanımı”; Topal - Arık, “Elektronik Transfer Sistemleri Aracılığıyla Yapılan Altın Alım Satım İşlemleri”; Fatih Kanca, *Sarf Akdinde Hükmî Kabz Problemi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanlık Tezi, 2015), 47-49.

¹⁰ E-ticaretin meri hukuku ilgilendiren konuları için bk. Abdurrahman Savaş, “İnternet, İnternette Sözleşme (Alış Veriş), Network Marketing ve Forex”, *Güncel Dinî Meseleler III (Sempozyum)*, (2013), 86-88; Ayrıca bk. Bayraktar, İslam Hukuku Açısından E-Ticaret, 154-164; Nazan Lila, “İslam Hukuku Açısından Online Alışverişte Teslimin Gerçekleşmemesine Bağlı Garar ve Sonuçları”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXI/39* (2019), 254-279.

¹¹ Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions AAOIFI, *el-Me'âyîru's-şer'iyye* (Manama: Hey'etu'l-muhasebe ve'l-muraca'a li'l-me'âyîru's-şer'iyye li'l-muesesâtî'l-mâliyye, 2017), Standart No. 3/1-2-3/79-80.

Elektronik altın ticaretinde bankalar aracılığıyla gerçekleştirilen ödemelerin detayları bu aşamada değerlendirilmelidir. Bu şekilde işlemlerin mahiyeti tespit edilecek ve fikhî hüküm isabetli şekilde tezahür edecektir. İster e-ticaret isterse yüz yüze alışverişlerde bankaların aracı kılındığı altın satımlarında kullanılan yöntemler benzer özellikler taşımaktadır. Yegâne fark e-ticarete altının kendisinin de araçlarla müşteriye ulaştırılmasıdır.

Çağdaş fakihler bankalar aracılığıyla yapılan alışverişlerde taraflar arası hukuki ilişkiyi kefâlet yahut havâle akitlerinin karz (tüketim ödücü/borç) akdiyle birleşmesi şeklinde nitelemektedirler.¹² Kanaatimize göre, banka kartıyla yapılan alışverişler havâle akdidir. Zira kart sahibi müşteri alışverişini yapar ve alacaklıyı/satıcıyı bankaya yönlendirir. Banka da müşterinin hesabındaki parayı satıcıya aktarır. Kredi kartlarıyla yapılan alışverişler ise kefâlet veya havâle akdi kapsamındadır. Müşteri (muhîl/asîl) sahip olduğu kartla alışveriş yapar, bu alışveriş bedeli banka (muhâlun aleyh/dâmin) tarafından satıcıya (muhâlun leh/mekfûlun leh) ödenir. Esasında bu işlemde banka, kart hamilinin üye işyerine olan borcunu üstlenmiştir ve bu konuda kart hamili müşteriye rücu edecektir. Banka havalesi şeklinde yapılan ödemelerin de havâle akdi biçiminde değerlendirilmesi isabetlidir. Zira müşterinin banka hesabındaki ücret satıcının hesabına aktarılmaktadır. Eğer paranın nakil işlemi aynı bankanın farklı hesapları arasında oluyorsa bedel derhal karşı hesaba geçmektedir. Farklı bankalar arası havale yapılıyorsa, ki buna EFT denilmektedir, bu takdirde ödeme hafta içi ve mesai saati içinde ise hemen, hafta sonu yahut mesai saatleri dışında ise ilk iş günü veya mesai saati başlar başlamaz para satıcıya ulaşmaktadır. Aynı zamanda FAST yöntemiyle yapılan ödemeler limit problemi nedeniyle çok tercih edilmemekle birlikte limitin müsait olduğu altın satışlarında bu yöntemin banka havalesi gibi değerlendirilmesi zaruridir.

Yukarıda belirtilen ödeme yöntemleri kuyumculuk sektöründe aktif olarak kullanılmaktadır. İlgili süreç 2000'li yılların başından itibaren sektörde görülmeye başlanmıştır. Tabiatıyla bu satışlardan kredi kartı ile ödeme esnasında taksitli çekimler de gündeme gelebilmektedir. Kuyumcu odalarının talepleri doğrultusunda kamu otoritesi zaman zaman altına taksit imkânı tanıyabilmekte ve bu taksitlendirmede sayı ve ürün sınırlanmasına

¹² Mustafa Zerkâ, "Bitâkâtu'l-i'timân", *Mecelle mecmâi'l-fıkhî'l-İslâmî ed-düvelî* (Cidde: Mecma-i'l-fıkhî'l-İslâmî MMFİ, 1996), 7/1/672; Abdüsettar Ebû Gudde, "Bitâkâtu'l-i'timân", *Mecelle mecmâi'l-fıkhî'l-İslâmî ed-düvelî* (Cidde: Mecma-i'l-fıkhî'l-İslâmî MMFİ, 1996), 7/1/467; Ebû Gudde, "Bitâkâtu'l-i'timân", 7/1/657; Nezîh Kemâl Hammâd, "Bitâkâtu'l-i'timân", *Mecelle mecmâi'l-fıkhî'l-İslâmî ed-düvelî* (Riyâd: Mecma-i'l-fıkhî'l-İslâmî MMFİ, 2000), 12/3/502; Muhammed Takî el-Osmânî, *Fıkhü'l-büyû' 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a me'a tatbîkâtihî'l-mu'âsıra mukârinen bi'l-kavânini'l-vaz'iyeye* (Karaçi: Mektebe Maârifu'l-Kur'an, 2014), 1/436.

gidebilmektedir. Örneğin, ziynet eşyalarının satımında taksit imkânı verildiği halde sarrafiye ürünler ile has altınlarda taksit yasaklanmaktadır.

Altın sektöründe bankaların aracılık ettiği işlemlerin detaylarıyla ilgili aktarılan bu bilgiler ışığında sektör temsilcilerinin işlemlerinin fikhi değerlendirilmesi konusunda üç görüş ifade edilebilir.

a. Banka kartlarıyla yapılan altın alışverişleri kesinlikle caiz değildir. Sarf akdinde bedellerin kabzı hükmi olmaz, mutlaka hakiki şekilde kabz gerçekleşmelidir. Şayet bedellerin ödenmesi esnasında araya herhangi bir süre girerse akit batıl olur. Bedellerin ödenmesine kadar geçen süre nesîe ribâsına sebep olur.¹³ Din İşleri Yüksek Kurulu banka kartlarıyla altın satımının caiz olabileceğini beyan etse de; konunun lehinde ve aleyhinde değerlendirmeler yapar ve ihtiyaten bu alışverişin yapılmamasının uygun olacağını beyan eder. Din İşleri Yüksek Kurulu'nun bu görüşüne alternatif bir fetvâ önerisi, çalışmanın sonunda ek olarak belirtilecektir.¹⁴

b. Banka kartları ve banka havalesiyle (EFT, havale ve FAST) altın satımı caizdir. Bu görüşte olanlara göre sarf akdinde havâle yahut kefâlet caizdir. Ayrıca hem sarf akdinde hem de diğer akitlerde kabz hakiki olabileceği gibi, örfün/uygulamanın kabz olarak gördüğü ödeme yöntemleri ve süreleri hakiki kabz hükmündedir. Onlar alışveriş meclisinde satıcının hesabına bedel olarak kaydedilen ücretin blokeli olup olmamasını problem olarak görmedikleri gibi satışın taksitli veya tek çekim olmasını da sorunlu bulmazlar. Nitekim akitte altının taksitle satışı söz konusu olmayıp altın bedeli banka aracılığıyla satıcıya derhal ödenecektir. Sadece kart hamilinin bankaya olan para borcu taksitlendirilmektedir. Yani kart hamili ile banka arasındaki akit türü sarf değil karz akdidir. Kuyumcu ise satıma konu ettiği altınların bedelini (kuvve olarak) alma ve kullanabilme imkanına kavuşur. Banka kartlarının tabiatı ve bu konuda oluşan örf gereği kuyumcunun altın bedelini aynı mecliste eliyle kabzedememesi gerçekte bedelin ödenmediğini, kuyumcunun kabzetmediğini göstermemektedir. Konu hakkında görüş beyan eden İslam hukukçularının bazıları ve birçok

¹³ Abdulkâdir Abdullah Huseyn Saddâm, *Bey'û'z-zehab ve'l-fidda ve tatbikâtuhü'l-mu'âsira fi'l-fikhi'l-İslâmî* (Amman: el-Câmiatu'l-Ürdüniyye, Yüksek Lisans Tezi, 2003), 161; Nâsir b. Abdülkerîm b. Abdullah Berakâtî, *el-Ahkâmü'l-fikhiyye li nevâzili'z-zehab ve'l-fidda* (Riyad, 2008), 51; Süleyman Kaya, "Müzakere", *Fıkhi Açından Finans ve Altın İşlemleri (Tartışmalı İlmî Toplantı)*, ed. Halit Çalış (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 400; Abdülaziz Bayındır'ın görüşü için bk. Abdülaziz Süleymaniye Vakfı, "Kredi Kartı ile Taksitli Altın Satın Almak Caiz mi?" (09 Temmuz 2011).

¹⁴ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), 518; Din İşleri Yüksek Kurulu, "Kredi Kartı ile Altın Satışı Caiz midir?" (Erişim 25 Eylül 2021).

fetva heyetinin kanaati bu yöndedir.¹⁵ Bu görüşte olan Hayreddin Karaman ve İshak Emin Aktepe, ziynet eşyalarını diğer altınlardan ayrı değerlendirmektedirler ve ziynet eşyalarının tek çekim ve taksitle satışını caiz kabul ederler. Onların bu görüşlerindeki temel hareket noktası altının hukuki mahiyetinin para olup olmaması ile bedellerin kabzının hakiki olup olmamasıdır.¹⁶

c. Altın satımının yapıldığı kartlara göre bir değerlendirme yapılmaktadır. Altının satışı banka kartıyla yapılırsa bu caizdir. Ancak kredi kartlarıyla yapılan satışlar mutlak olarak caiz değildir.¹⁷ Hükmi kabzı, hakiki kabz olarak gören araştırmacılardan bir kısmı da sarf akdini bu hükümden istisna ederler. Üçüncü görüş içerisinde ele alınabilecek olan II. İslam Ticaret Hukuku Kongresi'nde alınan kararda kredi kartıyla taksitli altın alım-satımının caiz olmadığı beyan edilirken tek çekim satışlar caiz görülmüştür. Banka kartlarıyla yapılan satışlarda kabzın hakiki olmadığı gerekçesiyle tek çekim olsa da altın satışı caiz değildir. Diğer görüşte olanlara göre ise tek çekimde hakiki kabz vardır ve bu işlem caizdir. Fakat taksitli satış caiz değildir.¹⁸

Banka kartları, havale ve EFT yöntemlerini kullanarak yapılan altın satışlarıyla ilgili yukarıda geçen ifadeler neticesinde elektronik altın ticareti konusunda şunlar söylenebilir: Müşteri internet veya çeşitli iletişim araçlarıyla altını sipariş eder ve bu sırada yukarıdaki yöntemlerden biriyle ödemeyi gerçekleştirir. Ancak ürün bedeli, kimi alışverişlerde aracı kurum (pazaryeri sitesi) tarafından bloke altına alınır. Burada aracı kurum emanetçi vasfıyla

¹⁵ Abdullah b. Süleyman Menî', "Bahs fi'z-zeheb fi ba'z hasâisih ve ahkâmih", *Mecelle mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî ed-düvelî* (Cidde: Mecmaî'l-fikhi'l-İslâmî MMFİ, 1996), 9/1/97; Abdullah b. Süleyman Menî', "Bahs fi'z-zeheb fi ba'z hasâisih ve ahkâmih", *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi: Günümüzdeki Meseleleri* (Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 2016), 579; Sâlih b. Zâbin Merzûkî, "Ticâratü'z-zeheb fi ehemmu suverihâ ve ahkâmihâ", *Mecelle mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî ed-düvelî*, 1996, 252-253; Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular 2* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 129, (2018; Bayındır ve Halil Güneç'in kanaatleri için bk. Mehmet Çetin, *İslâm'da Kuyumculuk* (Ankara: Hayat Yayınları, 2018), 130; AAOIFI, *el-Me'âyiru's-şer'iyye*, Standart No. 2/4/4, s. 81; *Karârâtü'l-Hey'eti's-Şer'iyye bi-Masrifî'r-Râcîhi* (Riyad: Dâru Künûzi İşbilyâ (Künûzu İşbilyâ), 2010), Karar No. 456, s. 688.

¹⁶ Hayreddin Karaman, "Altın Ticareti" (Erişim 25 Eylül 2021); İshak Emin Aktepe, "Kredi Kartı İşlemlerinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Fikhi Açıldan Finans ve Altın İşlemleri (Tartışmalı İlmî Toplantı)*, ed. Halit Çalış (İstanbul: Ensar Yayıncılık, 2012), 380-381.

¹⁷ Hind B. Bâz, "Bey' u'z-zeheb bi'l-âcîl ve suveruhü'l-mu'âsıra", (ts.), 35-38; Kanca, *Sarf Akdinde Hükmi Kabz Problemi*, 58, 66-68.

¹⁸ II. İTHK, "Faiz Sonuç Bildirisi", *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi: Günümüzdeki Meseleleri* (Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 2016), 1047; Karaman'ın resmi internet sitesinde ifade edilenlere muhalif olarak, kongrenin kanaatine benzer bir kanaat, kendisine isnat edilmektedir. Bu isnat için ayrıca bk. Hayreddin Karaman, "Taksitle Altın Almak Caiz mi?" (Erişim 18 Şubat 2019).

işleme dahil olur.¹⁹ Satıcı ise sipariş ürünü kargo yahut kurye şirketine teslim eder. Taşıma firması satıcının vekili vasfıyla ürünü alır ve müşteriye teslim eder. Ürün müşteriye teslim edildiği zaman şayet aracı kurum varsa kendisinin uhdesine emanet edilmiş bedeli satıcıya nakleder. Böylelikle işlem peşin icra edilmiş olur. Kargo şirketinin satıcının vekili olarak konumlandırılmasının arkasındaki temel neden mesafeli satış sözleşmeler yönetmeliğindeki ilgili maddedir. Bu maddede ifade edilen husus şu şekildedir: “Malın satıcı tarafından taşıyıcıya teslimi, tüketiciye yapılan teslim olarak kabul edilmez.”²⁰ Kanaatimizce bu maddeye göre kargocu satıcının vekilidir. Fakihler ise sarf akdinde vekaletin sahih olduğunu ifade etmektedirler.²¹ Dolayısıyla altın satıcı adına kurye tarafından müşteriye teslim edilmiş ve bedeli satıcıya aynı anda aktarılmıştır. Böyle olunca akdin aynı mecliste gerçekleştiği ve vade olmadığı açıkça görülmektedir.²²

Aracı kuruluşlar olmaksızın ödemenin satıcının hesabına derhal kaydedildiği durumlarda yani banka kartları, havale ve EFT ile derhal ödeme yapıldığı durumda ise farklı değerlendirmeler yapılmalıdır. Buna göre altın bedeli satıcının hesabına derhal kaydedildiği ve satıma konu olan altının kargoya verilmesi ile arada geçen sürede vadeli sarf akdi olacağı konusunda herhangi bir tereddüt söz konusu değildir.

Netice olarak, satıcının doğrudan kendi siteleri üzerinden kapıda ödeme yöntemleri haricinde internet üzerinden yapılan altın satışlarının nesîe ribâsî nedeniyle caiz olmayacağı açıktır.

1. 2. Kapıda Teslim ile Ödeme

Kapıda ödeme yoluyla gerçekleştirilen altın satışlarında, genel kapıda ödeme yöntemlerine göre herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Sadece kapıda ödeme yoluyla altın satımı yapan firmalar, diğer elektronik altın satışlarında olduğu gibi taşınan kıymetli madeni sigortalayan ve taşınmasında özel ihtimam gösteren kargolar/kuryeler kullanmaktadırlar.

¹⁹ Online altın satımı yapan yahut aracılık eden bazı platformlar için bk. Gram Altın, “Gram Altın (İAR)” (Erişim 26 Eylül 2021); gittigidiyor.com, “Ziyet, Külçe Altın” (Erişim 26 Eylül 2021); n11.com, “Altın ve Gümüş” (Erişim 26 Eylül 2021); akakçe.com, “Altın, Takı, Aksesuar” (Erişim 26 Eylül 2021).

²⁰ Resmî Gazete, “Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği” (27 Kasım 2014), Madde No. 9/C.

²¹ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *Mebûsût* (Beyrut: Dâru'l-Mârifê, 1993), 14/60; Ebû Bekr Alâuddîn b. Mes'ud Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 5/220; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafê Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 3/30; Ebû'l-Kasım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm Kazvîni Rafîi, *Fethü'l-azîz fî Şerhi'l-Vecîz* (Beyrut: Darü'l-Fikr, ts.), 5/259; Ebü'n-Necâ Şerefüddîn Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ el-Makdisî Haccâvî, *el-iknâ' fî fikh İmâm Ahmed* (Beyrut: Dâru'l-Mârifê, ts.), 2/121.

Müşteri internet ortamındaki aracı alışveriş siteleri yahut altın sektörünün kendi web sayfası üzerinden ürünü beğenir ve siparişini ilgili sitenin ödeme sayfasındaki ödeme seçeneklerinden kapıda ödeme yöntemini işaretleyerek girer. Satıcı ise aldığı siparişi hazırlar ve yukarıda ifade edilen özelliklere sahip özel sigortalı kargo yahut kuryeye verir. Siparişi teslim esnasında ise müşteri aracıya ürün bedeli olan miktarı öder. Kapıda ödeme seçenekleri içerisinde nakit ödemeler olabildiği gibi kredi kartıyla tek çekim yahut taksitle de ödeme yapılabilmektedir. Burada ilk olarak kapıda nakit ödeme akabinde bankalar aracılığıyla ödeme üzerinde durulacaktır. Kapıda ödeme yöntemi ister nakit ister kredi kartı aracılığıyla olsun bu hizmetin diğer yöntemlere göre bir masrafı bulunmaktadır. Bu masrafı kargo şirketi müşteriden tahsil etmektedir.

Kapıda ödeme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen altın mübadelesini klasik fıkıh doktrininde tip/isimli akitler kapsamında değerlendirmeden önce birtakım konulara değinilmesi zaruridir. Elektronik ticarete satışa konu olan altının cinsi, kalitesi ve miktarı konusunda cehalet unsuru yoktur. Ayrıca taraflar gabin ve garâr unsurlarıyla da karşı karşıya değillerdir. Bir diğer husus ise tarafların elektronik ortamda meclis birliği de sağlanmaktadır. Dolayısıyla nesîe ribâsını oluşturacak bir durum da söz konusu değildir. Daha önce belirtildiği üzere bu satışta kargo şirketi satıcının vekili konumundadır. Aracı şirket (kargo/kurye) sipariş verilen altını satıcı adına müşteriye teslim eder ve altın bedelini teslim alır. İşin başında sistem üzerinden verilen sipariş bir çeşit vaad niteliğinde olup kapıda teslim esnasından bu vaad neticelenir. Kapıda ödeme seçeneğiyle yapılan alım-satım sözleşmesinin vaad niteliğinde olduğunun önemli bir göstergesi işin başında herhangi bir bedelin ödenmemiş olması ve alıcının ödeme yapmayarak cayma imkânının olmasıdır. Aynı şekilde satıcı adına aracı olan kurye de bedelini almadığı altını teslim etmekten imtina ederek vaadden cayabilir. Ancak kurye ile kuyumcu arasında kurulan sözleşme gereği altın bedelinin ödenmemiş olması hali dışında böyle bir hakkı yoktur. Dolayısıyla elektronik ortamda gerçekleştirilip kapıda ödeme yöntemi kullanılan altın satımları sarf akdinde vaadleşmenin caiz olduğunu beyan eden görüşe²³ binaen caiz kabul edilmelidir. Ayrıca bu satışta satışa konu olan şey altın, bedeli ise altın dışındaki paralar olduğu için yani bedellerin cinsleri farklı olduğu için fazlalık ribâsı da söz konusu değildir. Bir diğer husus, bazı araştırmacıların, sanal ortamda yapılan satışlarda kurun satış vaadi esnasında belirlenmesi gerekçesiyle caiz olmadığını ifade

²³ Muhammed Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayrân ilâ ma'rifeti ahvâli'l-insân* (Mısır: el-Mektebetü'l-Kübrâ'l-emûriyye, 1308), Madde No. 233-234, 257; Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beirut: Dârü'l-Marife, 1990), 3/32; Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zahiri İbn Hazm, *Muhallâ bi'l-âsâr* (Beirut: Darü'l-Fikr, 1934), 7/465; Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed Abdurrahmân el-Mağribî Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl li şerh-i muhtasari'l-Halîl* (Beirut: Darü'l-Fikr, 1992), 4/310.

etmeleridir. Ancak bu görüş kanaatimizce isabetli değildir.²⁴ Kurun önceden belirlenmesi, esasında kapıda ödeme şartlarına göre ön görülen bir husustur. Kuyumcu da buna göre bir fiyat belirlemektedir. Dolayısıyla işin başındaki vaadin satış olduğu görüşü isabetli değildir. Neticede bu şekilde altın mübadelesi caizdir ve fıkhi açıdan herhangi bir problemi haiz değildir.²⁵

Kapıda ödeme yönteminde bankaların aracı edildiği ikinci hususta tabiatıyla bir önceki başlıkta geçen hükümler geçerli olmakla birlikte şu detayların zikredilmesi zaruridir: Kargo yahut kurye, satıcının temsilcisi olup kapıda müşteriye ürünü teslim eder ve altın bedelini pos cihazı vasıtasıyla teslim alır. Bu teslimatta tıpkı yüz yüze altın satışlarında olduğu gibi banka ile satıcı firma arasında yapılan anlaşma gereği bir süre geçebilmektedir. Öncelikle bu sürenin aynı günü aşması yani 40 güne kadar sarkması halinde işlemin caiz olmayacağı açıktır. Ancak banka ile kuyumcu arasında erken ödeme alma/yapma yönünde bir anlaşma yapılması halinde gece yarısından sonra alınan/yapılan ödemelerin peşin kabul edilmesi gerekir. Zira hem bankacılık hem de kuyumculuk örfünde bu süreler vade olarak nitelenmemektedir. Tabiatıyla banka erken ödeme yapmak için belirli bir komisyon tahsil etmektedir. Bu ücret, havale akdinin yahut kefalet akdi karşılığında bankanın aldığı bedeldir. Kimi araştırmacılara göre bu ücret çek kırdırma, bir diğer deyişle borcun borç karşılığında satım yasağı (bey'u'l-kâlî bi'l-kâlî) kapsamında değerlendirilmekte ve bunun caiz olmayacağı ifade edilmektedir. Kanaatimizce burada ilgili yasak söz konusu değildir. Zira kuyumcunun bankadan alacağı bedel, bankanın yüklediği havale/kefalet akdinin sonucudur. Yoksa ortada alacağı temsil eden kıymetli bir evrak söz konusu değildir. Ayrıca müşteri tamamen devreden çıktığı için borcun borç karşılığında satımından bahsetmek doğru değildir. Bilakis burada banka ile üye işyeri arasında sulh yapılmaktadır. Bu durumda da "da" ve te'accel" kuralı gereği herhangi bir problem yoktur.²⁶

2. Kuyumcu Altın Değerleme Sistemi (KAD-SİS)

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), İstanbul Altın Rafinerisi (İAR) ve kuyumcu esnafının ortak işlem yaptığı bir sistem olarak KAD-SİS, bankacılık sektörünün altın işlemlerine yardımcı olmayı hedefleyen ve aslında bankacılık sektörünün işlemlerini kolaylaştıran bir sistemdir. Esasında para piyasasının önemli bir unsuru olan bankalar

²⁴ Topal - Arık, "Elektronik Transfer Sistemleri Aracılığıyla Yapılan Altın Alım Satım İşlemleri", 22.

²⁵ Gezgin, *Fıkhi Açıdan Altın Mübadele İşlemleri*, 245-246; Gezgin, *Altın Mübadele İşlemleri*, 275-277.

²⁶ Tabiatıyla beyan ettiğimiz bu görüş ilgili kuralı geçerli kabul eden fakihlere göredir. Aksi takdirde bu kuralın ihtilaflardan hâli ve tüm fakihler nezdinde müselleme olduğu iddiamız söz konusu değildir.

KAD-SİS ile hem altın işlem hacmini artırmakta hem de kuyumcu esnafının altınla ilgili tecrübesinden yararlanmaktadır. Böylelikle yastık altı altınlar finansal sistem aracılığıyla ekonomiye kazandırılmaktadır.

Sistemin işleyişinde BDDK; banka, İAR ve kuyumcuların KAD-SİS aracılığıyla gerçekleştirdiği işlemleri hem düzenlemekte hem de denetlemektedir. İAR ise banka ile kuyumcu arasında aracıdır. Kuyumcular ise İAR'ın farklı illerdeki temsilcileridir. KAD-SİS'in işlemleri; kuyumcu ile yatırımcı ve kuyumcu ile İAR olmak üzere iki aşamada değerlendirilmelidir.

1. KAD-SİS'te müşteri ile banka arasındaki ilişki şu şekildedir: Müşteri bankadaki önceden açtırmış olduğu cari altın hesabına elindeki fiziki altınları yatırmak ister. Bunun için KAD-SİS'e kayıtlı yetkili kuyumcuya gider ve kamera altında altınlarını tarttırır ve 24 ayar has altın milyemine dönüştürür. Farklı çeşit ve ayarlarda olan altınlar kuyumcu tarafından İAR'ın önceden belirlediği hurda milyeminden dönüştürülerek İAR'a bildirilir. Neticede yatırımcının banka hesabına kaydedilecek altın miktarı İAR'a bildirilir ve bu altınlar müşterinin banka hesabına aynı anda yansıtılır. Yatırımcının fiziki altınları ise İAR temsilcisi olan kuyumcuya teslim edilir.²⁷

2. Kuyumcu ile İAR arasındaki işlemler de iki metot ile yürütülmektedir. İlk metoda göre müşteriden teslim alınan altınlar üç gün içerisinde İAR'a teslim edilir. İkinci metoda göre kuyumcu müşteriden aldığı altınları kendisi dilediği gibi kullanabilmektedir. Her iki metodun ortak hususiyet, kuyumcunun, İAR kasalarında kendi adına bir miktar altın rehin/teminat tutmak zorunda olmasıdır. Böylelikle ikinci metot kapsamında kuyumcunun kullandığı altınlar teminat hesabından düşülmektedir. Ayrıca yatırılan miktarın üzerinde işlem yapmaya da müsaade etmeyen İAR, bu şekilde kendini güvence altına almaktadır. Tabiatıyla hem İAR hem de kuyumcu bu işlemlerine karşılık yatırılan altın cinsine göre değişen belirli bir miktar komisyon elde ederler. İşte bu komisyon onların KAD-SİS aracılığıyla elde ettikleri kazançtır.²⁸

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız sistemde görüldüğü üzere, herhangi bankanın şubesinde yatırımcıların yaptığı işlemlerin benzerleri kuyumcular aracılığıyla yapılmaktadır. Banka şubesi aracılığıyla kıymetli madenlerini cari hesabına aktaramayan müşteri KAD-SİS aracılığıyla bu imkana kavuşmaktadır.

²⁷ Sistemin ayrıntıları ile üye bankalar ve temsilci kuyumcular için bk. İstanbul Altın Rafinerisi A.Ş., "Kuyumcu Altın Değerleme Sistemi (KAD-SİS)" (2011).

²⁸ Kuyumcu, İAR ve bankalar arası ilişkinin işleyişiyle ilgili bilgiler için Özboyacı Altın firma sahibi Ziya Özboyacı Bey ile My Gold Mücevherat sahibi Sami Akdağ Bey'e teşekkür ederim.

Sistem aracılığıyla gerçekleştirilen altın işlemleri fıkhî açıdan sarf akdi kapsamında değildir. Müşteri ile banka arasındaki cari hesap ilişkisi karz akdi kapsamında değerlendirilmelidir. Konunun bu yönü çalışma kapsamında değildir. Kuyumcu-İAR ve banka arasındaki ilişki de vekalet ilişkisidir. Aralarında yapılan sözleşmeler neticesinde kuyumcu İAR adına müşterinin altınlarını teslim alırken, İAR da banka adına vekaleten bu işlemleri yapmaktadırlar. Dolayısıyla karz olarak bankaya yatırılan bedelin vekiller aracılığıyla kabzında fıkhî açıdan herhangi bir problem mülahaza etmek mümkün değildir. Nitekim fukahanın ittifakıyla karz akdinde vekalet sahihtir.²⁹

Sonuç ve Değerlendirme

Altın sektörünün elektronik ortamda icra ettiği online ticaretle ilgili sonuç ve değerlendirmeler; altının hukuki mahiyeti ve ödeme yöntemleri dikkate alınarak maddeler halinde şöyledir:

1. Tüm altınlar (ziynet, sarrafiye, has) ribevîdir ve değişimlerimde sarf akdinin kurallarına uyulmalıdır. Bu kapsamda bankaların aracı olarak kullanıldığı e-altın satışlarında esas problemlilik nokta kabzdır. Satış bedeli olan paranın blokeli bile olsa satıcı adına banka tarafından tescil edilmesi birçok fıkhî heyetin de benimsediği kanaate göre hakiki kabz hükmündedir.³⁰ Neticede altın satımının tek çekim veya taksitli olması kabz açısından problem teşkil etmemektedir. Zira altını satan kuyumcunun bankadan alacağı altın bedeli kendi hesabına kaydedilmektedir. Satıcı bankadan alacağını daha önce yaptığı sözleşmeye göre bir miktar komisyon karşılığında derhal tahsil edip kullanabilir. Müşterinin bankayla kurduğu ilişki ise karzdır. Dolayısıyla bankaya olan borcunu hesap kesim tarihinin son gününe kadar erteleyebileceği gibi taksitle de ödeyebilir.

2. Elektronik altın ticaretinde “taksitle altın satımı” ifadesi hakikatte altının taksitle vadeli satıldığını göstermemektedir. Zira hem katılım bankası hem de konvansiyonel bankalar kart hamiliyle yaptıkları sözleşmeyi alım-satım şeklinde nitelemektedirler. Ancak bu husus bazı katılım bankalarının piyasaya sunduğu murâbaha kart için geçerli değildir. Nitekim bu kartla alışveriş ve taksitlendirme peşin alıp bir miktar kar ilavesiyle satım mantığı üzerine kurgulanmıştır. Altının ise peşin alınması caiz iken vadeli satışı caiz değildir.

²⁹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 6/21-23; Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebîr*, 3/377; Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Hamza el-Ensârî Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc* (Beyrut: Darü'l-Fikr, 1984), 5/23; Mansur b. Yûnus Buhûtî, *Keşşâfü'l-knâ' an metni'l-İknâ'* (Riyad: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 3/461.

³⁰ *Karârât mecmai'l-fıkhi'l-İslâmî* (Mekke: Rabıtâtü'l-Alemi'l-İslami, 2010), Karar No. 53, Devre No. 6/4, s. 113-114.

Çalışmamızın e-ticarette altının taksitle satımıyla ilgili kanaati, kuyumcunun altın bedeli olan parayı mümkün olan ilk fırsatta tahsil etmesi şartıyla (gece yarısı itibariyle) kayıtlıdır. Bu süre zarfında geçen süre ise örfen vade olarak nitelenmemektedir. Bunun aksi durumların caiz olmayacağı ise açıktır.

3. Banka kartları dışında EFT, FAST ve havâle yoluyla doğrudan kuyumcu dükkanından altın satımı caizdir, zira bu satışlarda kabz hakiki şekilde gerçekleşir. Nitekim kuyumcuların işletmesinde ve bankada olmak üzere iki kasası vardır. Dükkandaki kasaya giren bedelin tahsil edilmediği yönünde bir beyanın olmayacağı gibi bankalar aracılığıyla yapılan tahsilatların gerçekleşmediği iddiası da günümüz şartları düşünüldüğünde isabetli değildir. Hatta kuyumcu yahut herhangi bir esnafın banka aracılığıyla yaptığı tahsilatlarının, fiziki tahsilatlardan daha sağlam ve güvenilir olduğu söylenebilir. Ayrıca banka hesaplarındaki nakitleri daha kolay ve güvenilir biçimde kullanma imkanına sahiptir. Bu açıdan bakıldığında kuyumcunun e-ticaret satışlarından elde ettiği bedellerde dilediği gibi tasarrufla bulunmasının önünde de bir engel bulunmadığı görülecektir.

4. Kuyumculuk sektöründe de diğer esnaflarda olduğu üzere banka kartlarıyla satış çokça tercih edilmemektedir. Bunun nedeni sadedinde işletmelerin pos cihazıyla yaptıkları satışlardan belirli oranda komisyon ödemeleri zikredilebilir. Pekâlâ bu komisyon ücretinin asıl akde bir etkisi var mıdır? Bu soruya cevap olumludur; çünkü bu ücretlerin kefâlet veya havâle masrafları olarak görülmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Ancak kuyumculuk sektörünü diğer sektörlerden ayırmak gerekir; çünkü satıma konu olan ürün ribevîdir. Bu çerçevede sektör için şu düzenlemeler yapılmalıdır:

a. Kuyumcuların pos kullanımlarında taksit kaldırılmalıdır. Her ne kadar onların taksitli satışlarında ribânın gerçekleşmediği beyan edilse de müşterilerin algısı taksitle altın satın aldıkları yönündedir. Ayrıca taksitli satımlardan kaynaklı ileride başka sıkıntıların ortaya çıkacağı bilinmelidir.

b. Bir diğer önemli önerimiz bankalara dönüktür. Bu kapsamda, bankalar, kuyumcuların yaptığı satış bedellerini derhal ödemelidirler. Bankacılık kanununda kuyumcular için yapılacak bir istisna hükümlerle bu durum aşılabilir. BDDK'nın bu ve diğer konularda değişiklik yapabilme yetkisi vardır.

5. Satıcı açısından altın bedelinin teslimiyle ilgili yukarıda ifade edilenler geçerli iken alıcı/müşteri açısından ödeme şekillerine göre iki mülahaza ifade edilebilir:

a. Banka aracılığıyla (banka kartları, havale EFT) ödemelerde müşterinin altın bedelini teslim alması esnasında kurye yahut kargo şirketi kuyumcunun vekili konumundadır. Kuyumcuyla yapılan akit çerçevesinde aracı kuyumcu adına altınları teslim alır ve müşterinin bulunduğu yere göre farklı sürelerde teslim eder. Tabiatıyla burada sözlü bir vekaletten söz edilemez ancak akdin tarafları ve onların yaptığı sözleşmenin doğal bir sonucu olarak kurye/kargo görevlisi tabii vekil olarak görülmelidir.

b. Kapıda ödeme yöntemiyle yapılan altın satışlarında sanal ortamdaki sözleşmenin sarf akdi yapma üzere vaadleşme olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aracı kurye/kargo şirketi satıcının vekili konumunda altın satışını teslimat esnasında gerçekleştirmektedir. Alıcı ise zaten kendisi akdin bedeli olan malı teslim almaktadır. Böylelikle akit peşin şekilde gerçekleştirilmektedir. Muvâade değerlendirmesini kuvvetlendiren en önemli husus akdin taraflarından en az birinin sözleşmeden cayma imkanının olmasıdır. Bu mânâda özellikle alıcı altın bedelini ödemekten imtina ederek akdi yapmak istemeyebilir.

6. Elektronik ortamda yapılan altın satışlarının caiz olan yegâne satış şekli kapıda ödeme yöntemiyle yapılan satışlardır. Bu satışlar tıpkı müşterinin kuyumcudan yüz yüze yaptığı alışveriş gibi değerlendirilmelidir. İnternet üzerinden verilen sipariş ise sarf akdine davet veya vaaddir. Kapıya gelen kurye yahut kargocunun satıcının vekili olduğu kanaatine binaen bu işlemin caiz olduğu açıktır. Kurun vaad esnasında belirlenmiş olması da akdin sanal ortamda vadeli olarak kurulduğunu göstermesi açısından yeterli değildir. Zira kur hususunda serbest bir anlayış söz konusu olup ilk sözleşmenin vaad niteliğinde olmasına mâni değildir.

Kaynakça

- AAOIFI, Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions. *el-Me'âyîru's-şer'iyye*. Manama: Hey'etu'l-muhasebe ve'l-muraca'a li'l-me'âyîri's-şer'iyye li'l-muessesâti'l-mâliyye, 1. Basım, 2017.
- akakçe.com. "Altın, Takı, Aksesuar". Erişim 26 Eylül 2021. <https://www.akakce.com/altin-taki-aksesuar.html>
- Aktepe, İshak Emin. "Kredi Kartı İşlemlerinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi". *Fikhi Açıdan Finans ve Altın İşlemleri (Tartışmalı İlmî Toplantı)*. ed. Halit Çalış. 374-386. İstanbul: Ensar Yayıncılık, 1. Basım, 2012.
- Bayraktar, Ahmet. *İslam Hukuku Açısından E-Ticaret*. Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Berakâtî, Nâsır b. Abdülkerîm b. Abdullah. *el-Ahkâmü'l-fikhiyye li nevâzili'z-zeheb ve'l-fidda*. Riyad, 2008.
- Buhûtî, Mansur b. Yûnus. *Keşşâfü'l-kimâ' an metni'l-İknâ'*. 6 Cilt. Riyad: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.
- Çetin, Mehmet. *İslâm'da Kuyumculuk*. Ankara: Hayat Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Dalgın, Nihat. *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular 2*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Desûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe. *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebîr*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. *Fetvalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2015.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. "Kredi Kartı ile Altın Satışı Caiz midir?" Erişim 25 Eylül 2021. <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/964/kredi-karti-ile-altin-satisi-caiz-midir-?enc=QisAbR4bAkZg1HIImMxXRn5PJ8DgFEAoa2xtNuyterRk%3d>
- Ebû Gudde, Abdüssettâr. "Bitâkâtu'l-i'timân". *Mecelle mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî ed-düvelî*. 7/1/359-371. Cidde: Mecmaî'l-fikhi'l-İslâmî MMFİ, 1996.
- Gezgin, Yusuf Erdem. *Altın Mübadele İşlemleri: İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme*. ed. Necmettin Kızılkaya. İstanbul: İktisat Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Gezgin, Yusuf Erdem. *Fikhî Açıdan Altın Mübadele İşlemleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019.
- Gezgin, Yusuf Erdem. "Fikhî Açıdan Altının Para veya Metâ' Olma Niteliği". *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* 6/2 (31 Temmuz 2020), 156-179. <https://doi.org/10.25272/ijisef.692914>
- gittigidiyor.com. "Ziyet, Külçe Altın". Erişim 26 Eylül 2021. <https://www.gittigidiyor.com/kulce-ziynet-altin>

- Gram Altın. “Garanti ve İade Koşulları”. Erişim 25 Eylül 2021. <https://www.gramaltin.com/garanti-iade-kosullari>
- Gram Altın. “Gram Altın (İAR)”. Erişim 26 Eylül 2021. <https://www.gramaltin.com/>
- Haccâvî, Ebü'n-Necâ Şerefüddîn Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ el-Makdisî. *el-iknâ' fi fikh İmâm Ahmed*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Mârife, ts.
- Hammâd, Nezîh Kemâl. “Bitâkâtu'l-i'timân”. *Mecelle mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî ed-düvelî*. 12/3/459-535. Riyâd: Mecmaî'l-fikhi'l-İslâmî MMFİ, 2000.
- Hattâb, Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed Abdurrahmân el-Mağribî. *Mevâhibü'l-celîl li şerh-i muhtasari'l-Halîl*. 6 Cilt. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1992.
- Hind B. Bâz. “Bey' u'z-zeheb bi'l-âcil ve suveruhü'l-mu'âsıra”.
- II. İTHK. “Faiz Sonuç Bildirisi”. II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi: *Günümüzdeki Meseleleri*. Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 2016.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zahiri. *Muhallâ bi'l-âsâr*. 12 Cilt. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1934.
- İstanbul Altın Rafinerisi A.Ş. “Kuyumcu Altın Değerleme Sistemi (KAD-SİS)”. 2011. Erişim 19 Mayıs 2020. <https://www.kadsis.com/kadsis-nedir>
- Kadri Paşa, Muhammed. *Mürşidü'l-hayrân ilâ ma'rifeti ahovali'l-insân*. Mısır: el-Mektebetü'l-Kübrâ'l-emîriyye, 2. Basım, 1308.
- Kanca, Fatih. *Sarf Akînde Hükmî Kabz Problemi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanlık Tezi, 2015.
- Karaman, Hayreddin. “Altın Ticareti”. Erişim 25 Eylül 2021. <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0177.htm>
- Karaman, Hayreddin. “Taksitle Altın Almak Caiz mi?” Erişim 18 Şubat 2019. <https://sorularlailslamiyet.com/taksitle-altin-almak-caiz-mi>
- Kâsânî, Ebû Bekr Alâuddîn b. Mes'ud. *Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- Kaya, Süleyman. “Müzakere”. *Fikhi Açıdan Finans ve Altın İşlemleri (Tartışmalı İlmî Toplantı)*. ed. Halit Çalış. 398-4001. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.
- Lila, Nazan. “İslam Hukuku Açısından Online Alışverişte Teslimin Gerçekleşmemesine Bağlı Garar ve Sonuçları”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXI/39 (2019)*, 253-279.
- Menî', Abdullah b. Süleyman. “Bahs fi'z-zeheb fi ba'z hasâisih ve ahkâmih”. *Mecelle mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî ed-düvelî*. 9/1/65-115. Cidde: Mecmaî'l-fikhi'l-İslâmî MMFİ, 1996.
- Menî', Abdullah b. Süleyman. “Bahs fi'z-zeheb fi ba'z hasâisih ve ahkâmih”. II. *Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi: Günümüzdeki Meseleleri*. 559-585. Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 2016.

- Merzûkî, Sâlih b. Zâbin. "Ticâratü'z-zeheb fî ehemmu suverihâ ve ahkâmihâ". *Mecelle mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî ed-düvelî*, 1996.
- n11.com. "Altın ve Gümüş". Erişim 26 Eylül 2021. <https://www.n11.com/altin-ve-gumus>
- Rafii, Ebü'l-Kasım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm Kazvîni. *Fethü'l-azîz fî Şerhi'l-Vecîz*. 12 Cilt. Beyrut: Darü'l-Fikr, ts.
- Remlî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Hamza el-Ensârî. *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*. 8 Cilt. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1984.
- Resmi Gazete. Mesafeli Satış Sözleşmesi Yönetmeliği, Mesafeli Satış Sözleşmesi Yönetmeliği. 29188 (27 Kasım 2014). Erişim 10 Ekim 2021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/11/20141127-6.htm>
- Resmi Gazete. "Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği". 27 Kasım 2014. Erişim 26 Eylül 2021. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/11/20141127-6.htm>,
- Saddâm, Abdulkâdir Abdullah Huseyn. *Bey'ü'z-zeheb ve'l-fidda ve tatbikâtuhü'l-mu'âsıra fî'l-fikhi'l-İslâmî*. Amman: el-Câmiatü'l-Ürdüniyye, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Savaş, Abdurrahman. "İnternet, İnternette Sözleşme (Alış Veriş), Network Marketing ve Forex". *Güncel Dinî Meseleler III (Sempozyum)*, 361-395.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-. *Mebûsât*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Mârif, 1993.
- Süleymaniye Vakfı, Abdulaziz. "Kredi Kartı ile Taksitli Altın Satın Almak Caiz mi?" 09 Temmuz 2011. Erişim 25 Eylül 2021. <http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/kredi-karti-ile-taksitli-altin-satin-almak-caiz-mi.html>
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1990.
- Takî el-Osmânî, Muhammed. *Fikhü'l-büyükü' 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a me'a tatbikâtihi'l-mu'âsıra mukârinen bi'l-kavânini'l-vaz'iyye*. Karaçi: Mektebe Maârifü'l-Kur'an, 1. Basım, 2014.
- Topal, Şevket - Arık, Önder. "Elektronik Transfer Sistemleri Aracılığıyla Yapılan Altın Alım Satım İşlemleri". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2021), 15-36.
- Turan, M. Hadi. "İslam Hukukuna Göre Sarf Akdinde Banka Kartlarının Kullanımı". *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* 9/2 (2017), 823-838.
- Zerkâ, Mustafa. "Bitâkâtu'l-i'timân". *Mecelle mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî ed-düvelî*. 7/1/670-673. Cidde: Mecma'i'l-fikhi'l-İslâmî MMFİ, 1996.
- Karârât mecmâi'l-fikhi'l-İslâmî*. Mekke: Rabitatü'l-Alemi'l-İslami, 3. Basım, 2010.
- Karârâtü'l-Hey'eti'ş-Şer'iyye bi-Masrifir-Râcihî*. Riyad: Dâru Künûzi İşbilyâ (Künûzu İşbilyâ), 2010. <http://ktp2.isam.org.tr/detayzt.php?navdil=tr&idno=246939&tarama=kararat>